

जाहीरातींचे दर.

सालील पच्चाबर चौकशी करावी.

व्यवस्थापक, अर्थ, 'दुर्गापिनास' पुणे ५.

अर्थ

वर्गणीचे दर.

वार्षिक वर्गणी
रु. ४

(टपाल हंगील माफ)
किरकोळ अंकास
एक आणा.

'अर्थ एव प्रधानः' इति कौटिल्यः अर्थमूलौ धर्मकामाविति ।

—कौटिलीय अर्थशास्त्र

संपादक—प्रो. वा. गो. काळे

वर्ष ७

पुणे, बुधवार, तारीख ४ जून, १९४१

अंक २३

दक्षिण कोंकणातील राष्ट्रीय चाण्याचें

प्रमुख साप्ताहिक

हिंद-सेवक

संपादक—सदानंद शांताराम भांडारकर

प्रकाशक—मधुकर यशावंत भांडारकर

हिंदसेवकमध्ये दर गुरुवारी रत्नागिरी जिल्ह्यातील सर्व
षडामोडींची विस्तृत माहिती मिळते.

व्यवस्थापक—'हिंद-सेवक', मालवण, जि. रत्नागिरी.

ग्रामोद्योग करून पैसा मिळवा.

देशी रंगारी शिक्षक—विदेशी रंग महागळे ना ? मग
वनस्पतीपासून रेशीम, सूत, लोकर रंगवर्णें व चिट्टे छाप-
ण्याची सोपी माहिती शिका. किं. १॥ रु.

नजरबंद शिक्षक—जाडूच्या ८० चमत्कारिक खेळांची
सचित्र माहिती मागवून जाडूगार व्हा ! किं. १॥ रु.

वुटपालिश शिक्षक—कातड्याळा लावण्याची पट्ट व
पातळ निराळ्या रंगाची पॉलिश घरी बनवा ! किं. १॥ रु.
ह. निराळा. प्रो. ज्ञानमित्र, रानवार, पुणे २.

पुण्यांत अमृताचा वर्षाव होत आहे—

नवयुगचा मराठी

सामाजिक बोलपट

अमृत

२ रा आठवडा

मिनव्हा—पुणे—

दिग्दर्शक : विनायक

कथा-संवाद : खांडेकर

फोटोग्राफी : पांडुरंग नाईक

तुफान गदीत सुहं आहे.

रोज : ६॥ व १०. शनि. रवि. सोम. जादा शो ३ वा.

प्रकाशक : प्यारलेस पब्लिशर्स, ११६ चर्नारोड, मुंबई ४

विविध माहिती

म्हैसूरमधील विजेचा प्रसार

म्हैसूर संस्थानातील विजेच्या ग्राहकांची संख्या पांच वर्षांपूर्वी २१,१९० होती, ती आतां ५६,४८७ झाली आहे. गेल्या वर्षी म्हैसूरच्या वीज साठ्यांचे उत्पन्न सुमारे ७०-लक्ष रुपये झाले. गुंतलेल्या भांडवलावर ८-९% व्याज सुटले. १ फूण ९१६ गांवास वीज पुरवठा झालेला आहे.

म्हैसूर सरकारची नवीन कारखान्यांस मदत

म्हैसूर सरकारच्या सहाय्याने १९३९-४० मध्ये तीन नव्या कंपन्या स्थापन झाल्या. दि म्हैसूर क्रोम टॅनिंग कंपनीचे १ लक्ष, ३ हजार रुपयांचे भाग सरकारने घेतले. बंगळोर ट्रॅन्सपोर्ट कंपनीचे पाऊण लाखांचे भाग सरकारने खरेदी केले आहेत. म्हैसूर मॅच कंपनीचे ५० हजारांचे भाग सरकार वेगळी आहेत. औद्योगिक प्रयत्नांसाठी २२ अर्जदारांना ३९ हजार रुपये मंजूर करण्यात आले.

म्हैसूरचा सावण कारखाना

म्हैसूरच्या सावण कारखान्याची विक्री गेल्या वर्षी ५ लक्ष, ४० हजार रुपयांची झाली.

“ऑस्टिन” मोटारींचा जनक

“ऑस्टिन” हा सुप्रसिद्ध ब्रिटिश मोटारींचे कारखानदार लॉर्ड ऑस्टिन हे वयाच्या ७५ व्या वर्षी नुकतेच मरण पावले. विशेषतः “बेबी” गाड्यांच्या उत्पादनांत सर हर्बर्ट ऑस्टिन ह्यांस उत्कृष्ट यश मिळाले.

संततीस पद्धतशीर मोरसाहून

जननाचे प्रमाण वाढविण्याचा पद्धतशीर प्रयत्न जपानमध्ये चालू आहे. १९४५ पूर्वी जपानची लोकसंख्या १० कोटीपर्यंत नेण्याचा जपानी सरकारचा प्रयत्न आहे. शारीरिक व्यंग नसलेल्या ३० वर्षांसाठी लफुर्बास व २० वर्षांसाठी ल्त्रियांस प्रत्येकी ५०० ते १,००० रुपयांची कर्जे देण्यांत यावयाची आहेत. कर्जाची रकम मासिक हप्त्यांनी १० वर्षांत फेडण्यांत यावी, अशी व्यवस्था केली जाईल. ह्या मुदतींत चार अपत्ये झाली, तर कर्जाफेडीचे कारण नाही. प्रत्येक अपत्यामागे एक चतुर्थास कर्ज माफ होईल.

फॉल्ड मार्शल स्मट्स

दक्षिण आफ्रिकेचे मुस्तडी पुढारी जनरल स्मट्स ह्यांस त्यांच्या ७१ व्या वाढदिवसाचे दिवशी वादशाहानी फॉल्ड मार्शलचा दर्जा बहाल केल्याचे जाहीर झाले आहे. बोअर युद्धांत जनरल स्मट्सचे नेतृत्वासाठी कॅप कॉलनांतील सवद्ध बोअर फौज होती. दक्षिण आफ्रिकेच्या वसाहतीच्या एकीकरणाने कामी त्यांनी पुष्कळ प्रयत्न केले. जनरल स्मट्स हे वनस्पतिसांख्येविषयी प्रवीण आहेत. राष्ट्रसंघाच्या घटनेचा त्यांचा मसुदा सुप्रसिद्ध आहे.

युद्धाच्या धोक्याचा विमा—सहाय्यार मंडळाची नेमणूक

हिंडुस्थान सरकारने युद्धाच्या धोक्याचे विम्यासंबंधांतील सक्ती-विषयी ऑर्डिनंस काढलेला असून त्यासाठी नियमहि केलेले आहेत. त्यांची अंमलबजावणी, ऑर्डिनंन्समध्ये इफस्ती, इत्यादी-विषयी सरकारस सहा देण्यासाठी सरकारने एक कमिटी नेमली आहे. मि. कॉर्बेट राईट, मि. टी. सी. एफ. बुसर, श्री. देसाई, मि. लिशामन, श्री. सेठलवाढ व मि. लीय हे त्या कमिटीचे समा-सद आहेत.

रुसवेल्ट हे ज्यू रक्ताचे आहेत!

अमेरिकेचे अध्यक्ष, मि. रुसवेल्ट हे स्वतः व त्यांचे सर्व प्रपुस-सहाय्यार ज्यू रक्ताचे आहेत, असा प्रचार करण्यास जर्मन वृत्त-पत्रांनी प्रारंभ केला आहे.

आयुर्विमा कंपन्यांचे फंड

“हिंदी विमा कायद्याने हिंदी आयुर्विमा कंपन्यांनी आपले पैसे कसे गुंतवावे, हे सांगितलेले आहे. सरकारी व सरकारमान्य रोख्यांत त्यांनी निदान ५५% रकम गुंतविली पाहिजे, अशी सक्ती करण्यात आली आहे, परंतु ह्या रोख्यांवर व्याजाचा दर फारच अल्प पडतो. भांडवलाची सुरक्षितता कायम राहून, त्यावर अधिकतम अधिक व्याज मिळावे, ह्या दृष्टीनेच विमा कंपन्यांनी पैसे गुंतविणे इष्ट आहे. हिंदी विमा कायद्यांतील ह्याविषयीची योजना सद्येपसून, सरकारी व निमसरकारी रोख्यांतील गुंत-वणूक अनुक्रमे १५% व १०% वर आणून तो दोष नष्ट केला पाहिजे.”—शेनिथ लाहफ ई. कं. चे जनरल मॅनेजर व इंडियन लाइफ ऑफिसचे असोसिएशनचे अध्यक्ष.

हातमागाच्या घेयास संरक्षण

अम्मापेट (जिल्हा सालेम, मद्रास) येथे कोष्ट्यांची एक प १-३ षट नुकतीच भरली होती. घोरते, पातळे, इत्यादि विणण्यास हिंडुस्थान सरकारने गिरण्यांस प्रतिबंध करावा व तो अधिकार केवळ हातमागांसच असावा, कोष्टी लोकांच्या सहकारी सोसाय-ट्यांस सरकारने कर्ज सडळ हातातने यावे, विदेशी रेशीम वरेझमी कापड ह्यांवर जबर जकात बसवून स्थानिक उत्पादनास संरक्षण यावे, इत्यादि ठराव परिषदेने मंजूर केले.

शेट रामगिरंजन आनंदाळील पौद्धार कॉलेज ऑफ कॉमर्स शिक्षण प्रसारक मंडळीचे, बरील नांवांने मुंबई येथे निघणारे व्यापारी शिक्षणाचे कॉलेज ता. २० रोजी सुरु होईल.

पावसाळ्यास प्रारंभ

मलबारमध्ये पावसाळ्यास प्रारंभ झाल्याने सुमारे दहा दिव-सांनी महाराष्ट्रांत पाऊस पडू लागतो, ह्या दरमालाच्या अनुभवा-वरून यंदा पावसाळा जूनचे पहिल्या आठवड्यांत सुरु होईल असे दिसते. मे १९३९ साली ज्याप्रमाणे हवामान होतें, तसेच चालू वर्षी मे महिन्यांत होतें व त्या वर्षी ५ जूनला पाऊस सुरु झाला होता.

विजेचा पुरवठा बंद पडला तर ?

अढीअडचणीचे वेळी शत्रुपक्षाच्या कारवायांमुळे विजेचा पुरवठा तुटला गेला, तर निदान आवश्यक त्या ठिकाणी तरी वीज चालू रहावी, ह्याकरिता बंगाल सरकार विजेच्या ग्राहकांची छाननी करून त्या संबन्धांत उपाय योजना करित आहे.

हिंदी कपाशीचा वाढता सप

कपास कापडाच्या हिंदी गिरण्यांत देशी कपाशीचा सप वाढत्या प्रमाणावर होत आहे. मार्च १९४० मध्ये तो २ लक्ष ५ हजार गाठी व मार्च १९४१ मध्ये २ लक्ष ९६ हजार गाठी झाले. मुंबई प्रांतांत मार्च १९४० मध्ये ५२ हजार गाठी सपल्या. मार्च १९४१ मध्ये १ लक्ष, ३१ हजार गाठीचा सप झाला.

पंजाब विश्वविद्यालयाची मॅट्रिक परीक्षा

पंजाब विश्वविद्यालयाच्या मॅट्रिकच्या परीक्षेचा निकाल नुक-ताच जाहीर झाला. ३०,०४२ उमेदवारांपैकी २२,५९४ उमेद-वार यशस्वी झाले. म्हणजे, शेकडा ७५.०५ विद्यार्थी उत्तीर्ण झाले.

अनुक्रमणिका

	पृष्ठ		पृष्ठ
१ विविध माहिती ...	२६६	५ भागांची सुरेदी-विक्री कशी होते ! ...	२७०
२ जगाची आर्थिक पुनर्घटना ...	२६७	६ देशाद्वारा संस्थांनातील शेतकऱ्यांच्या कर्जा-बाबलांपेक्षा ...	२७१
३ मराठा जैवरची वार्षिक सभा ...	२६८	७ बर्कीलाकडे जाऊ नका ...	२७२
४ स्फुट विचार ...	२६९	८ निवडक बाजारभाव ...	२७३
अमेरिकन प्रेसिडेण्टांचे ठस-ठसात भाषण—समुद्रा-वरील महायुद्धाचे स्वातंत्र्य—विना पोलिसीच्या तारणावर कर्जे.		९ पुढांकांस सहाय्य ...	२७४

अर्थ

बुधवार, ता. ४ जून, १९४१

जगाची आर्थिक पुनर्घटना

मानवी संस्कृतीस लाज आणणाऱ्या सध्यासारख्या हानिकारक युद्धाची आपत्ति जर्मनीस प्रस्तुतच्या प्रगतीच्या व सुधारणेच्या युगांत जगावर आणणे शक्य झाले आणि स्वातंत्र्यप्रिय राष्ट्रांस असल्या राष्ट्रचा प्रतिकार करण्यासाठी आपले शक्तिस्वैरव वेचाले लढावे ही गोष्ट कोणाहि विचारी माणसास बुचकळ्यांत टाकल्या-वांचून रहात नाही. शांतताप्रिय व निरपराधी बंधुसंरूप्य लोकांचे जीवित धोक्यांत यावे आणि शस्त्रास्त्रांच्या जोरावर स्वतःस सुधारलेले म्हणवणाऱ्या राष्ट्रांनी इतरांस आपले दास बनवावे ही परिस्थिति कशी निर्माण झाली आणि तिची कारणे कोणत्या मार्गांनी दूर करता येतील हाविषयी सप्रवृत्त विचारवंतांनी चर्चा करावी हे स्वाभाविक आहे. जर्मनी-इटली-जपान विकृटांत जगातील राष्ट्रांची पुनर्घटना करण्याचे कार्य स्वतःच्या अंमलावर घेतले आहे आणि त्यांच्या कल्पना व मार्ग हांची माहिती आता सर्वांस झाली आहे. प्रेसिडेंट रूझव्हेल्ट ह्यांनी अमेरिकेवर येऊन ठेपलेल्या संकटाचे निवारण होण्यासाठी करावयाच्या तयारीस अनुलक्षून जाहीरनामा नुकताच काढला आहे, त्यांत प्रस्तुत युद्धांत जर्मनीचा मुख्य हेतु जगातील लोकनिधीशित राज्यव्यवस्था नष्ट करून स्वतःची सत्ता सर्वत्र स्थापवण्याची हा असल्याचे स्पष्ट म्हटले आहे. तेव्हा जगाची पुनर्घटना चालू युद्धासारखी मानवी संकट अशक्य करण्यासाठी कशा रीतीने व्हावी हा प्रश्नाचा विचार केला जाणे साहजिकच नव्हे तर आवश्यक आहे. हा बाबतीतल्या निरनिराळ्या लोकांच्या कल्पना भिन्नभिन्न असणे स्वाभाविक आहे. त्याप्रमाणे प्रस्तुत रोगाचे निदान आणि त्यावरती उपाय-योजना हांचे संबंधांत मतवैचित्र्य दिसून येते.

हिंदुस्थान सरकारचे कायदेमंती, सर महमद शाफरुल्लाखान, ह्यांनी अलीकडे जागतिक पुनर्घटनेच्या विषयावर सिमला येथे रेडिओवर भाषण करून आपले विचार पुढे मांडले, त्यांतील मुख्य मुद्यांचा निदेश येथे करणे जरूर आहे. जर्मनीसारख्या देशांत आर्थिक प्रगति इतकी झपाट्याने झाली आहे की ते राष्ट्र युद्धास उद्युक्त झाल्याचे कारण इतर सर्व देशांविषयीच्या राजकीय सत्तेविषयी वाटणारा हेवा हे असून त्यास सांपत्तिक कारण जनाव-

दर नाही. हा निदानास अनुसरून सर महमद ह्यांची उपाय-योजना आहे. जगाची सरी सुधारणा होण्यास राज्यघटनेची पुनर्रचना हा उपाय नसून मानवी मनाची वेवण बदलणे हा त्यांचा तोडगा आहे. व्यक्ति आणि समाज ह्यांस ज्याप्रमाणे नैतिक बंधनांची आवश्यकता असते तशीच आवश्यकता आंतरराष्ट्रीय संबंधांत आहे असे त्यांचे म्हणणे आहे. जगातील राजकर्त्यांनी सर्वत्र नीतीने वागून एकमेकांवर कुराबोडी करण्याचा प्रयत्न सोडला पाहिजे हा भूमिकेवरून त्यांनी कित्येक सूचना केल्या आहेत.

राष्ट्रांतील आणि आंतरराष्ट्रीय व्यवहारांतील द्वय्यलालसा नाहीशी व्हावी एवढ्यासाठी कर्जावर व्याज घेण्याची पद्धति चोहोंकडे बंद करण्यांत यावी अशी त्यांची पहिली सूचना आहे. व्याजावर व्यक्ति आणि राष्ट्रे गबर होतात. आणि पैशाच्या जोरावर सत्ता मिळवून तिचा दुरुपयोग करतात असा हा सूचनेच्या पुढच्या र्थांनी युक्तिवाद पुढे मांडला आहे. व्याज बंद करावे हे म्हणणे फार सोपे आहे, पण त्याचा उगम काय आणि कार्य कोणते हाचा विचार केला असता ती सूचना किती अव्यवहार्य आहे ह्याची कल्पना येईल. व्याज व नफा ह्यांस आळा घालणे इष्ट असले तरी त्यांस बंदी करणे म्हणजे उद्योगधंदे व व्यापार ह्यांच्या मुळावर कुहाडा घालणे होय. राश्यामध्ये आज व्याज आणि नफा यांचे उच्चाटन झाले आहे, पण त्यायोगाने त्या राष्ट्रांची हाव व महत्वाकांक्षा ही मर्यादित झालेली दिसत नाहीत. भांडवलवाल्यांनी गरीब कर्जदारांची पिळगणूक करू नये या उद्देशाने अलीकडे सरकारांनी कायदे केले आहेत आणि ते योग्य आहेत. त्याच्यापुढे सर महमद ह्यांच्या सूचनेप्रमाणे त्यांना जाणे आज व्यवहार्य नाही. त्यांची दुसरी सूचना अशी आहे की, श्रीमान लोकांनी जमवलेल्या संपत्तीवर जबर कर घेण्यांत यावे आणि त्यांच्या राजकीय सत्तेचे मूळ ह्या रीतीने कापून काढावे. हा जाळीम उपायासंबंधाने वरील आश्चर्याचेच उत्तर देणे योग्य होईल. प्राप्तीवरील व तसेल इतर कर बसवून सरकाराने श्रीमान लोकांच्या उत्पन्नाचा मोठा हिस्सा स्वतःच्या तिजोरीत ओढून घ्यावा हे तत्त्व सामान्यतः मान्य झाले असून त्याची अंमल-बजावणी सर्व देशांत चालली आहे. झूत माणसाची माळमत्ता वढील मुलास मिळण्याची पद्धति जेथे चालू असेल तेथे ती बंद व्हावी अशी सर महमद ह्यांची तिसरी सूचना आहे. तिचा उद्देशहि संपत्ति भुंगर लोकांच्या हातांत न जाऊ देणे हा आहे. त्यांनी पुढे असेहि सुचवले आहे की माणसा-माणसांत आणि राष्ट्रा-राष्ट्रांत प्रियेक येणारी विषमता नाहीशी करण्यांत आली पाहिजे. तसेच नागरिकांस अन्नवस्त्रादि जरूरीच्या जिनसा किमान प्रमाणांत मिळाल्याच पाहिजेत अशी तजवीज सरकारने करावी अशी त्यांची पाचवी सूचना आहे. व्यवहारांत चळनाचा उपयोग विनिमयाचे साधन म्हणून आज होतो तो बंद होऊन ऐनजिनसी द्वेषवद्द ह्यावी असे त्यांचे शोधरूपेचे म्हणणे असून ह्या योगाने श्रीमान व बलवान राष्ट्रे गरीब देशाची पिळगणूक करू शकणार नाहीत हा त्यांचा त्या बाबतीतला मुद्दा आहे. बाल्कन राष्ट्रांशी जर्मनीने अलीकडे केलेले व्यापारी करार ऐनजिनसी विनिमयाच्या स्वरूपाचेच असून त्यांवरची आपली आर्थिक मर्यादेची दृढ करण्यासाठी नास्ती राजकर्त्यांनी ह्या युक्तीचा उपयोग केला आहे हे येथे निदर्शनास आणणे अगत्याचे आहे. सर महमद शाफरुल्लाखान ह्यांच्या जागतिक पुनर्घटनेच्या योजनेविषयीच्या विचारांचे वर दिग्दर्शन केले आहे. त्यावरून त्यांच्या सूचनांत काही तथ्य असले तरी त्यांतल्या कल्पना अपक स्वरूपाच्या व पुष्कळशा अव्यवहार्य आहेत असे दिसून येईल. सोल विचार, काळाजीपुत्रक अभ्यास आणि व्यवहाराची जाणीव ह्यांचा त्यांचे अभाव दृष्टान्तीयसी आल्यावांचून रहात नाही.

मराठा चेंबरची वार्षिक सभा

मराठा चेंबर ऑफ कॉमर्स; अँड इन्स्टीट्यूजची सातवी वार्षिक सभा शुक्रवार ता. ३० मे १९४१ रोजी केसरी-मराठा संस्थेच्या सभागृहात भरली होती. चेंबरचे अध्यक्ष, प्रो. वा. गो. काळे, हे अध्यक्षस्थानी होते. शके १८९२ चा जमासर्च व अहवाल मंत्रार झाल्यानंतर शके १८९३ करिता अध्यक्ष, उपाध्यक्ष, कार्यवाह, कार्यकारी मंडळ, सहाय्यार मंडळ, सजिनदार व हिशेबतपासनीस ह्यांच्या निवडणुकी झाल्या. प्रो. काळे हे चेंबरचे पहिल्यापासून कार्यध्यक्ष व तीन वर्षांपूर्वी अध्यक्ष व कार्यध्यक्ष ही जागा एक-केल्यापासून ते अध्यक्ष होते; तेव्हा आतां येत्या वर्षी पुनः अध्यक्ष होण्यास त्यांनी संमति न दिल्याकारणाने उपाध्यक्ष श्री. ग. स. मराठे, अंशुअरी ह्यांची त्यांचे वार्षिक निवड झाली व श्री. मराठे ह्यांचे जागी श्री. ग. रा. साठे, बिल्किट कारसानदार हे उपाध्यक्ष निवडले गेले. श्री. आ. रा. भट व श्री. गो. व. आपटे ह्यांची कार्यवाह म्हणून फेरनिवड झाली. चेंबर स्थापन झाल्यास आतां सात वर्षे झाली असून तिचे कार्यक्षेत्रहि बरेच वाढले आहे आणि त्याबरोबर चेंबरचा सर्चहि अधिक झाला आहे. तेव्हां चेंबरचे उत्पन्न वाढविण्याचे दृष्टीने सदस्यांच्या वर्गानुसार रकमेत काहीं फेरफार कार्यकारी मंडळानें सुचविले; ते वार्षिक सभेने मान्य केले; त्याच-प्रमाणे, घटनेत आणसीहि काहीं दुरुस्त्या करण्यांत आल्या.

अध्यक्षांचे भाषण

अध्यक्ष, प्रो. काळे, ह्यांनी आपल्या भाषणांत सध्याच्या युद्ध-जन्य परिस्थितीमुळे उद्योगधंद्यांस येत असलेल्या अडचणींचा उल्लेख केला व येणाऱ्या परिस्थितीस तोंड देण्याची सर्वांनी तयारी ठेवली पाहिजे, असें सांगितले. व्यापारउद्दीमाचा पाया म्हणजे पत व विश्वास हा होय, व त्यांची जोपासना व संवर्धन हीं केल्या-विना आपला तरणोपाय नाही, असें ते म्हणाले. उद्योगधंद्यांतील अडचणी दूर करणे एक वेळ सोपें असतें, परंतु भांडवलाचा पुरवठा करणें राहील, ह्या दृष्टीने आपल्या संस्थांवरील जनतेचा विश्वास अढळ राहील, असा प्रयत्न प्रयत्न केला पाहिजे. महाराष्ट्र हा उद्योगधंद्याचे क्षेत्रांत नव्यानर्च प्रवेश करित आहे; ट्रेडिंगपे साण्याचे व ते पचविण्याचे अनुभव त्यास अद्याप आढेले नाहीत. युद्धपरिस्थिति अद्याप निवळलेली नाही. असा प्रसंगी, सर्वांनी आपल्या व्यापारी व उद्योग संस्थांचें जतन योग्य प्रकारें करून त्यांवरील जनतेचा विश्वास कायम राहील अशी सटपट करणें आवश्यक आहे, असें त्यांनी प्रतिपादन केले. आभारप्रदर्शन व कौफीपान झानंतर सभेचें काम संपले.

हिंदुस्थान सरकारचें कस्टम्सचें उत्पन्न

१९३९-४०

एकूण उत्पन्न :	(रु.) ४८ कोटि ३७ लक्ष
गेल्या वर्षीचें एकूण उत्पन्न:	(रु.) ४३ कोटि ७३ लक्ष
उत्पन्नांत वाढ	(रु.) ४ कोटि ५४ लक्ष
व्यवस्थेचा सर्च	(रु.) ८३ लक्ष
उत्पन्नांत भर कोणी	सासर (३३ कोटि रु.) पेट्रोल
घातली ?	केरोसीन, इ.
कोणत्या जकार्तीत घट झाली ?	रेशीम, कटलरी, डोसंडी
	सामान, यंत्रसामुग्री.

मुंबई इलाख्यातील सहकारी चळवळीच्या केंद्रस्थानी असलेली

शेतकऱ्यांची प्रांतिक बँक

म्हणजेच

बॉम्बे प्रॉव्हिन्शियल को-ऑपरेटिव्ह बँक, लिमिटेड.

(सहकारी कायद्यान्वये नोंदलेली)

स्थापना १९११.

मुख्य कचेरी-सर विठ्ठलदास ठाकरसी मेमोरिअल बिल्डिंग ९, बँक हाउस लेन, कोट मुंबई.

शाखा

१ बरामती (जि. पुणे)	१८ अकलूज (जि. सोलापूर)
२ सानारा (" सातारा)	१९ विरगांव (" अहमदाबाद)
३ इस्लामपूर (" ")	२० पुळे (" प. सानदेश)
४ कऱ्हाड (" ")	२१ वेंडावें (" ")
५ तासगांव (" ")	२२ शिरपूर (" ")
६ किलोस्करवाडी (" ")	२३ शहाद (" ")
७ शिराळे (" ")	२४ मंडुरबार (" ")
८ कोरगांव (" ")	२५ साको (" ")
९ वाई (" ")	२६ सिंदखेडें (" ")
१० अहमदनगर (" अहमदनगर)	२७ तकोदें (" ")
११ शेवगांव (" ")	२८ मालेगांव (" नाशिक)
१२ कोरगांव (" ")	२९ सदागा (" ")
१३ बेलापूर (" ")	३० कळवण (" ")
१४ राहुरी (" ")	३१ लातूरगांव (" ")
१५ भिवंडी (" ठाणे)	३२ नांदगांव (" ")
१६ पालघर (" ")	३३ दौद (" पंचमहाल)
१७ कल्याण (" ")	३४ कालोल (" ")

या बँकेत मुदतीच्या, चालू व सेव्हिंग बँक ठेवी

स्वीकारल्या जातात

आणि

इलाख्यातील बहुतेक सर्व प्रमुख ठिकाणी हुंडीचा व्यवहार केला जातो.

या बँकेत येणारा पैसा, शेतकरी व इतर अल्प उत्पन्नाचे लोक, यांच्या प्रत्यक्षपणे उपयोगी पडतो.

पूर्ण माहितीकरिता हेडऑफिस अथवा शाखा-कचेऱ्यांस लिहा.

व्ही. एल. मेहता,
मॅनेजिंग डायरेक्टर.

स्फुट विचार

अमेरिकन प्रेसिडेंटांचे उदरशीत भाषण

प्रेसिडेंट रूझवेल्ट ह्यांनी गेल्या आठवड्यांत केलेले महत्त्वाचे भाषण आणि अमेरिकन येथान्या नात्सी संघटकाच्या निवारणार्थ करावयाच्या तयारीसंबंधाने त्यांनी काढलेला जाहीरनामा ह्या गोष्टी प्रस्तुत युद्धाच्या इतिहासांतल्या अत्यंत परिणामकारक घटना समजल्या जातील. हिटलरशाहीचे भूत युरोपमध्ये धैमान बाळू लागल्यापासून लोकशाहीच्या त्या शत्रुविरुद्ध आपण भयसूचना कशा देत गेलो ह्याविषयीचा इतिहास त्यांनी प्रथम सांगितला आणि स्वातंत्र्याच्या रक्षणकरिता झगडणाऱ्या इंग्लंडला युद्धसामुग्री पुरवण्यासाठी आपण कोणत्या योजना अमलांत आणल्या त्यांचा वृत्तांत प्रेसिडेंट रूझवेल्ट ह्यांनी कथन केला. लोकशाही राष्ट्रसंघ दिलेली मदत अमेरिकेच्या अंतिम संरक्षणाप्रार्थीत्यर्थ देण्यांत आली आहे हे त्यांनी स्पष्ट केले. सहाय्यासाठी सचललेल्या प्रत्येक डॉलरचा उपयोग सर्व प्रकारच्या लढाऊ सामुग्रीचे उत्पादन वाढवण्यांत येत आहे हा अमेरिकेचा फायदा आहे. इंग्लंडला दिल्या जाणाऱ्या मदतीत अमेरिकेची स्वार्थ आहे ही गोष्ट प्रेसिडेंट रूझवेल्ट ह्यांनी उपदणें कबूल केली आणि ती इंग्लंडला व जर्मनीसहि माहीत आहे हेहि त्यांनी सांगितले. हिटलरने युरोपमध्ये आपल्या जुलमाचे जून अनेक स्वतंत्र राष्ट्रांच्या मानेवर घातले आहे आणि अमेरिकन संघांत ह्याच हिकमतीचा उपयोग करण्याचा त्याचा नेत असून तो ह्याणून पाठण्याचा आपण निश्चय केला आहे असे त्यांनी जाहीर केले. जर्मनी-इटली-जपान त्रिकुटास क्रमाक्रमाने सर्व जग जिंकवयाचे आहे आणि त्याकरिता त्यास समुद्राचे वचस्व प्रथम हवे आहे. इंग्लंड हा ह्या हेतूच्या पूर्तीच्या मार्गांतला जबरदस्त अडथळा असून तो दूर करण्याची जर्मनीची धडपड चालली आहे. इंग्लंडचा पराभव म्हणजे अमेरिकन संघावर स्वारी करण्यास जर्मनीस दिलेले आमंत्रण होय. प्रेसिडेंटच्या भाषणाचा मुख्य भर ह्या विचारसरणीवर होता. अमेरिकन राष्ट्रांने युरोपमध्ये चाललेल्या युद्धांत पटवणे सहाय्यपणाचे नाही असे प्रतिपादन करणाऱ्या आपल्या देशांबंधांस उदरशीत उत्तर देणे हा त्यांचा मुख्य उद्देश होता.

समुद्रावरील वहातुकीचे स्वातंत्र्य

पृथ्वीवरील सर्व संघे आपल्या वर्चस्वालाठी आणण्याच्या जर्मनीच्या उद्दिष्टांचे महत्त्वाचे साधन समुद्रावरील वर्चस्व आहे ही गोष्ट स्पष्ट करून प्रेसिडेंट रूझवेल्ट ह्यांनी अलीकडे जर्मनीन अटलांटिक महासागरांत चालवलेल्या ब्रिटिश व्यापारी जहाजांच्या संहाराची कल्पना आपल्या श्रोत्यांस दिली. गेल्या महायुद्धाचे मानाने प्रस्तुत युद्धांत जहाजे बुडवण्याचे जर्मनीचे सामर्थ्य अनेक पटींनी वाढले आहे. पाणबुड्या नावांच्या बरोबरीने वरून बाँब टाकणाऱ्या विमानांचा उपद्रव ह्या युद्धांत विलक्षण वाढला आहे. जर्मनीने चालवलेल्या जहाजांचा नाश विस्तृत क्षेत्रांत होत असल्याने त्यांचे संकट अमेरिकेजवळ आले आहे. इंग्लंड जितकी नवीन जहाजे बांधीत आहे त्याच्या तिपट जहाजे जर्मनी उडवीत आहे. म्हणजे इंग्लंडचा जहाजांचा पुरवठा क्रमाक्रमाने कमी होत चालला आहे आणि त्या योगाने त्या राष्ट्राचा योगक्षेम चालण्यास वादती अडचण येणार आहे हे स्पष्ट आहे. इंग्लंड व अमेरिका

ह्यांच्या जहाजे तयार करण्याच्या एकत्रित सामर्थ्याच्या दुपटीने जहाजांचा नाश होत आहे ही गोष्ट प्रेसिडेंट रूझवेल्ट ह्यांनी जाहीर रीतीने सांगितली. ह्या संहाराचा प्रतिकार करण्याच्या योजना अंमलांत आल्या पाहिजेत आणि नवीन जहाजे अधिक मोठ्या प्रमाणावर बांधली गेली पाहिजेत. अमेरिकेने हद्दा झाला असता स्वतःच्या संरक्षणासाठी शक्य ते उपाय योजण्याची आवश्यकता वारंवार प्रतिपादली आहे. परंतु हा हद्दा शत्रूने प्रत्यक्ष अमेरिकन मुलखावर करण्याची वाट पहावयाची 'अस आपल्या भयसूचनेचा अर्थ नसून प्रस्तुत युद्धांत जर्मनीस अमेरिकन संघापासून दूर ठेवणे जरूर आहे असे त्यांनी आपल्या श्रोत्यांस वजावले. म्हणूनच अमेरिकन आरमाराने अटलांटिक महासागरांत आपल्या टेहळणीचे क्षेत्र विस्तृत केले आहे आणि इंग्लंडला युद्धसामुग्री सुरक्षितपणाने पोहोचेल अशी तजवीज चालवली आहे.

विमा पॉलिसीच्या तारणावर कजे काढू नका

विमेदारांनी आपल्या पॉलिसीचे तारणावर शक्य तों करून कजे काढू नयेत, अशी कळकळीची विनंति सर पुरुषोत्तमदास टाकूरदास ह्यांनी ओरिएंटलच्या वार्षिक सभेचे वेळी आपल्या भाषणांत केली. अज्ञान प्रकाराची सूचना मागेहि त्यांनी केलेली होती. पांच वर्षांपूर्वी ओरिएंटल विमा कंपनीच्या विमेदारांनी पॉलिसीचे तारणावर कंपनीकडून ४२३ लक्ष रुपये घेतले होते. १९३९ साली तो आंकडा ६३ लक्ष रुपये झाला व १९४० अखेर तो ८० लाखांवर गेला आहे. विमा पॉलिसीवर कजे घेणे हा ती उच्च होण्याची पहिली पायरीच बहुतेक प्रसंगी ठरते व त्यामुळे विमेदारांच्या कोट्युनीयास विम्याच्या संरक्षणास मुकावे लागते. सध्या-सारख्या कठीण प्रसंगी विमे चालू ठेवणे अत्यंत महत्त्वाचे आहे. सर पुरुषोत्तमदास ह्यांनी केलेली वरील सूचना सर्व विमेदारांनी मनन करण्याजोगी आहे. विमा कंपनीचे दृष्टीने, विमा पॉलिसीवरील कजे सवीत सुरक्षित समजले जाते, परंतु ह्या कजांचा परिणाम विमेदारांचे हितास पोषक होत नसेल, तर विमा कंपनीचे उद्दिष्ट साध्य होणे अशक्य होईल हे उघड आहे. विमापॉलिसीवरील कजांमुळे विमे रद्द होण्याचा संभव वाढतो ही गोष्टहि कंपन्यांचे दृष्टीने इष्ट नाही. विमेदारांचे खरे व अंतिम हित कोणते हे लक्षांत ठेवूनच त्यांनी व्यवहार केला पाहिजे. विमा पॉलिसीवर कजे काढणे किंवा कजे प्रसंगी त्यांच्या फायद्यांचेहि ठरेल; सर पुरुषोत्तमदास ह्यांचा रोस सरास कजे काढून, विम्यांपासून मिळणाऱ्या रक्षणास मुकणाऱ्या बहुसंख्य विमेदारांच्या आत्मनाशी प्रवृत्तीकडे होता.

शत्रुपक्षीयांचे देशांत अडचणामिचचे सांपडलेल्यास पैसे कसे पाठवावे ?

जर्मनी, जर्मनीचे अंकित प्रदेश, इटली व फ्रान्स ह्यांत अडकून पडलेल्या आपल्या मित्रांस व नातेवाइकांस पैसे पाठविण्याची साठीलप्रमाणे व्यवस्था करण्यांत आली आहे. ज्यांची इच्छा स्वदेशी परत येण्याची आहे परंतु ज्यांस येणे अशक्यमय झाले आहे- ह्या लोकांकडेच पैसे पाठविता येतात, जर्मनीमधील मनुष्याकडे दरमहा १५ पौंड, फ्रान्समधील मनुष्याकडे १२३ पौंड, इटलीमध्ये ९०० लिरा व इतरत्र १० पौंड पाठविण्याची परवानगी आहे. अमेरिकेच्या वकिर्लांनी लंडनकडे रिपोर्ट केल्यास, विशेष अडचणीचे प्रसंगी जास्त रकमा पाठविण्याची सवलत आहे. पैसे पाठवू इच्छिणाऱ्यांनी रकमेची हमी घेतली म्हणजे हिंदुस्थान सरकार त्याबाबत सिफारस करील व त्यास अनुसरून ब्रिटिश सरकार अमेरिकन वकिर्लातीमार्फत पैसे पोचवील. पैसे पाठवू इच्छिणाऱ्यांनी हिंदुस्थानच्या परराष्ट्रीय सात्याकडे अर्ज करावा.

मागांची सरेदी-विक्री कशी होते ?

क्रित्येक लोक प्रत्यक्ष पैसे देऊन अगर वेऊन शेअर्स घेण्याचें अगर देण्याचें पुढें टक्कळें इच्छितात. बाजारभावांतील होणाऱ्या आंदोलनांचा फायदा मिळविण्याचा त्यांचा अप्यल असतो. समजा, गेल्या अंकांत दिलेल्या बायद्याच्या उदाहरणांतील "अ" ह्या गिन्हाइकास आपला सोदा पुरा करावयाचा नाही. तो आपल्या दलाला ३० मार्च रोजी एमिल सेटलमेंटचे २० टाटा ऑर्डि-नरी भाग विकण्यास व ५ टिकई भाग सरेदी करण्यास सांगतो व अशा रीतीने आपल्या पहिल्या व्यवहारांतील नफ्या-तोटांच्याची भीति कमी करतो. समजा, टिकईचा भाव २ हजार रुपये व ऑर्डिनेरीचा ४०० रुपये झाला आहे, दलाक नेहमीप्रमाणें अनुक्रमें ५ रु. व १ रु. ४ आ. दलाची वेऊन सरेदी-विक्रीचा व्यवहार करतो. एमिल सेटलमेंटच्या देण्याघेण्याचे दिवशी तो आपल्या गिन्हाइकास साखीलप्रमाणें हिशेब व रकमेचा चेक पाठवितो:—

३०-३-४१ २० टाटा ऑर्डिनेरी विकत घेतले.	
दर ३७६ रु. ४ आ.	
३०-३-४१ विकले दर ३९८ रु. १२ आ.	
घोहांतील फरक	४५०
१०-३-४१ ५ टाटा टिकई विकत घेतले दर २,००५ रु.	
३०-३-४१ विकले दर १,९३५ रु.	
घोहांतील फरक	३५०
बाकी	१००
	४५०+४५०

"अ" ला दलाकचें देणें—शंभर रुपये.

बरीळ व्यवहारांत, बाजारभाव हा गिन्हाइकास फायदेशीर रीतीने बदललेला आहे. अपेक्षेचे उलट, तो नुकसानकारकहि होणें अगदीं शक्य आहे. अशा प्रसंगी दलाककडून गिन्हाइकाकडे पैशाचा चेक जाण्याचे ऐवजी दलाक गिन्हाइकाकडूनच येणें रकमेची मागणी करतो व ती बसूल करतो. सरेदी-विक्रीचे पुरे व्यवहार करण्याऐवजी तो करार पुढें टक्कळ्याचीहि सवलत असते, तिचा उपयोग क्रित्येक गिन्हाइका करतात. बाजारभाव आपल्यास अनुकूल होईल ह्या अपेक्षेनें अथवा बायद्याच्या पैशाची व्यवस्था करण्यासाठी ह्या बदल्याचा व्यवहार करण्याची पद्धति आहे. कांहीं लोक शेअर्सच्या विक्रीचा करार करतात, पणु त्यांचा शेअर देऊन पैसे घेण्याचा इरादा बिलकुल नसतो. सेटलमेंटचे मुदतीत शेअरचा बाजारभाव साखी जाईल व त्यावेळीं शेअर सरेदी करून मध्ये नफा मिळवितां येईल, अशी त्यांची अपेक्षा असते. अपेक्षेविरुद्ध बाजारभाव चढला, तर त्यास भारी दरांने शेअर्सची सरेदी करावी लागून नुकसान सोसावें लागतें. अशा विक्रीचा करार पुढील सेटलमेंटपर्यंत पुढें टक्कळें, ह्यास मंदी बदल असें म्हणतात. चालू सेटलमेंटमध्ये विकून पुढील सेटलमेंटमध्ये सरेदी करण्याचा करार करणारे लोक मंदी बदल-वाल्यांची सोय करतात व त्यांस तेजी बदलावाला असें म्हणतात. आपण घेतलेल्या उदाहरणांतील "अ" गिन्हाइकांने मार्च-अखेर आपल्या दलास आपल्या ५ टाटा टिकई शेअर्सचा मे महिन्याचा बदल करण्यास सांगितलें असें समजू. एमिल

बायद्याचा दर १,९६० रुपये व मे बायद्याचा दर १,९७० रुपये असल्यास, दलाक आपल्या गिन्हाइकास साखीलप्रमाणें कराराचा कागद तयार करून देईल:—

१०-३-४१ ५ टाटा टिकई १,९२५ रुपये दरांने विकले.
२०-३-४१ ५ टाटा टिकई १,९६२ रुपये व आ.दरांने सरीदले.
फरक १३७ रु. ८ आ. दलाककडे गिन्हाइकाचें येणें राहिलें.

कांहीं गिन्हाइका शेअर्स पैसे देऊन प्रत्यक्ष सरेदी करण्याचे नसतांनाहि, पुढें बाजारभाव वाढून घेतलेले शेअर्स, नफा मिळवून विकतां येतील, ह्या अपेक्षेनें सरेदीचा व्यवहार करतात. अंदाजाचे विरुद्ध भाव उतरला कीं, तोटा वाट्यास येतो. हा तेजीचाचें बंदूक झाला. असे सरेदीचे व्यवहार पुढील सेटलमेंटपर्यंत टक्कळें, ह्यास तेजी बदल म्हणतात. चालू सेटलमेंटला सरेदी करून पुढील सेटलमेंटला विक्रीचा व्यवहार करणारे मंदी बदला-वाले ह्या नांवांने ओळखले जातात. आपण घेतलेल्या उदाहरणां-तील २० टाटा ऑर्डिनेरी शेअर्सचा बदल व्यवहार साखीलप्रमाणें होईल:—

१०-३-४१ २० टाटा ऑर्डिनेरी प्रत्येकी ३७६ रु. ४ आ. घेतले.
३१-३-४१ २० टाटा ऑर्डिनेरी ३८१ रु. १४ आ. विकले.

फरक ११२ रु. ८ आ. दलाककडे गिन्हाइकाचें येणें राहिले.

२० टाटा ऑर्डिनेरीच्या बदल्याची व्यवस्था करावयाची म्हणजे दलास बरीळ २० भाग एमिल सेटलमेंटसाठी घेणारा व मे सेटलमेंटसाठी विकणारा इतरा दलाक शोधाचा लागतो. दलालाजवळ स्वतःचें पुरेसे भांडवल नसेल अथवा त्यास तें गुंतविण्याचें नसेल तरी बँका व पैसे किफायतशीर गुंतवू इच्छिणारे श्रीमान लोक आपले पैसे अल्प मुदतीनें व्याजांने देण्यास तयार असतात. समजा, बँकेने "अ" कडून एमिल सेटलमेंटचे १,००० टाटा ऑर्डिनेरी प्रत्येकी ३८२ रु. ८ आ. दरांने विकत घेण्याचा व मे सेटलमेंटचे प्रत्येकी ३८४ रुपये दरांने विकण्याचा करार केला, तर बँकेस ३,८२,५०० रुपये यावे लागतात व ३,८४,००० रुपये मिळतात. म्हणजे ३,८२,५०० रुपयांच्या भांडवलावर एका महिन्यांत तिळा १,५०० रुपये मिळतात. ह्याचा अर्थ द. सा. द. शे. ५ टक्के व्याज सुटतें. बदल्याचा व्यवहार महिनोमहिने चालू ठेवला तर प्रत्यक्ष शेअर्स देण्याची पाळी येणार नाही. दलाक आणणें बदलावाला ह्यांचेमध्यें शेअर्सच्या किंमतीचें घेणें देणें उपस्थितच होणार नाही. सरेदी-विक्रीच्या किंमतीमधील फरक तिळा म्हणजे झाले.

(इ. म. चें च्या वैमार्शिकांनील लेखावकन)

मालाच्या सरेदी विक्रीची सहकारी सोसायटी

शेतीच्या मालाच्या सरेदी-विक्रीची एक होलसेल सहकारी सोसायटी मुंबई येथें स्थापन होण्याचें चाटत आहे. ह्या सोसायटीचें भांडवल १ लक्ष रुपये असावें व तें कोणाही व्यक्तीस अथवा सोसायटीस बेतां यावें, अशी योजना आहे. शेतकऱ्यांचा तयार माल शक्य तितक्या किफायतशीरपणें विकणें व त्यांस बी, सतें, ह्यांदि स्वस्तांत स्वतः मिळवून देणें, हा ह्या सोसायटीचा उद्देश आहे. मुंबईमधील चाऊक मालाचे व्यापारी सोसायटीशी सहकार्य करण्यास कितपत तयार आहेत, ह्यावर तिचें यश अवलंबून राहील.

हैद्राबाद संस्थानमधील शेतकऱ्यांचा कर्जबाजारीपणा

सरकारी उपाययोजना

हैद्राबाद संस्थानमधील शेतकऱ्यांच्या कर्जांचा आंकडा सर्वसाधारणपणे अंदाज करता शंभर कोट रुपयांच्या जवळ जवळ निघतो. सन १९३५-३६ मध्ये झालेल्या चौकशीच्या निष्कर्षात ज्या काही गोष्टी आढळून आल्या त्यापैकीच ही एक गोष्ट होय. ज्या इतर गोष्टी चौकशीत उघडकीस आल्या, त्यांवरून असे दिसून आले की एवढा कर्जांचा अवाढव्य आंकडा असतांही कर्ज फेटण्याची लायकी शेतकऱ्यांत आहे. जमीनीच्या अविक योग्याच्या उत्पन्नातून स्वतःचे कर्ज त्यांस फेडतां येणे शक्य आहे, आणि शेतीच्या जमीनीची किंमत जमीनघान्याच्या सर्वांसपट आहे. त्या वेळेची परिस्थिति सुधारण्याकरितां सरकारतर्फे तावडतोबीच्या आणि योग्य अशा उपाययोजना केल्या जाव्यात, यावर तात्परसंगी विशेष भर देण्यांत आला होता. जमीनविक्री याबाबित्, कर्ज देण्याच्या पद्धतीवर नियंत्रण, सरकारी संरक्षणासाठीं कर्जांचा प्रश्न आपसांत मिटवून टाकणे, शेतकऱ्यांस काटकसर करण्यास उत्तेजन देणे; अशा काही हद्दींने उपाययोजना अमलांत आणण्याचें कार्य सरकारने केले.

संस्थानमधील शेतकी-जमीनीवद्द आतांपावेतो असलेल्या सार्विक वादग्रस्त पद्धतीशिवाय मालकी हक्क प्रस्थापित करणे या हेतूने केलेला, "हक्क नोंदणी कायदा" (रेकॉर्ड ऑफ राईट्स अॅक्ट), सावकाराबाबत कायदा (मनी डॅजर्स अॅक्ट), हैद्राबादकोट कायदा (डेट कन्सिलिएशन अॅक्ट) आणि जमीनविक्रीबाबत कायदा, या नुकत्याच अमलांत आणलेल्या उपाययोजना होत. शेतकऱ्यांचा सावकारापासून बचाव करणे, त्यांचा नायनाट करणाऱ्या या पुरातन कर्जभारापासून त्यांची सुटका करणे आणि वाढवडिलांपासून आलेल्या जमीनीवरील त्यांचा ताबा सुरक्षित ठेवणे हा या शेवटच्या तीन उपाययोजनांचा एकंदरीत उद्देश आहे. परंतु या उपाययोजना अमलांत आणण्यासाठी एक मोठी उणीव दृष्टोत्पत्तीस येऊ लागली. "हैद्राबाद जमीन तारण पतपेढी कायदा" नुसार ही उणीव आतां भरून काढण्यांत आली आहे. या नवीन उपाययोजनांचा उद्देश संस्थानाकरितां जमीन तारण पतपेढी स्थापण्याचा आहे. संस्थानमधील शेतकऱ्यांचा भाग्योदय करण्यासाठीं सरकारी प्रयत्नांत या संस्थेचे किती महत्त्व आहे हे पुढील गोष्टींचा विचार करतां कळून येईल. ज्यांना कर्जफेड करावयाची आहे आणि ज्यांच्यापासून सुटका करून घ्यावयाची आहे अशा सावकारांसिरीज करून जरूर असलेले पैसे मिळण्याचा इतरा कोणताच मार्ग नाही, अशा शेतकरी सभासदांना दीर्घ मुदतीचे कर्ज कमी व्याजाच्या दरांत व सोईस्कर पत्र फेडीच्या अटीवर देण्याचे मुख्य काम या योजिलेल्या पतपेढींचे आहे.

परंतु फक्त याच एका उपयोगी कामांत पतपेढी आपले उत्पन्न खर्च करणार नाही. शेतकऱ्यांना उच्च प्रतीचे विधाने व आधुनिक शेतकी हत्यारे बापरून शेती सुधारण्याकरितां आणि अमृत्युक्षारीत्या त्यांच्यांत काटकसर व स्वावलंबी वृत्ति निर्माण होण्याकरितांही ही पतपेढी मदत करील. ही पतपेढी जमीन-स्वेदी-साठीं देखील पैसे कर्जाऊ देईल. अशा तरेद्वारे शेतकऱ्यांस आर्थिक दृष्ट्या फायदा होईल. याशिवाय ही पतपेढी, ज्यांच्या जमिनी गहाण असून ज्यांना आर्थिक कर्जाऊ रक्कम दिलेली आहे,

अशा सभासदांना चालू शेतकी कामकाजांत आर्थिक साहाय्य करील.

स्टेट बँकेची या नवीन बँकेची जोड

भावी काळांत लवकरच संस्थापितल्या जाणाऱ्या "स्टेट बँके"शी ही नवीन पतपेढी जोडली जाईल. जरी हिच्या कार्यावर सरकारचे थोडेफार नियंत्रण आणि देखरेख असली तरी ही संस्था स्वतंत्रच राहील. या बँकेचे मांडवल २० लाख रुपये असून, प्रत्येक भाग २५ रुपयांचा याप्रमाणे ८०,००० भागांत हे मांडवल विभागले जाईल. वेळेवेळी पांच वर्षांत तिचे उत्पन्न आणि गहाण आलेल्या स्थावर मालमतेच्या तारणावर; सरकारच्या आगाऊ घेतलेल्या परवानगीनुसार एकूण ५० लाख रुपयांचे कजरीसे काढतां येतील. या सर्व दिलेल्या कजरीसर्वांची व त्यावरील व्याजाची हमी सरकारने घेतली आहे असें नमूद करण्यांत आले आहे.

या बँकेच्या कामाची व्यवस्था "रजिस्ट्रार"कडे राहिल. त्यांना मदतीस म्हणून रजिस्ट्रार घरून सात सभासद असलेले एक संचालक मंडळ असेल. जर बँकेने सरकारकडून आर्थिक मदत मिळविली तर सरकार संचालक मंडळांत आणली जास्त दोन सभासद नेमील.

प्रथमतः जरी बँक आपले कार्य हैद्राबाद शहरांत सुरू करील तरी व्यवहाराच्या सोयीसाठी संस्थानांत इतर ठिकाणी शाखा काढण्याची योजना कायदांत केलेली आहे.

काही प्रमुख उपाययोजना

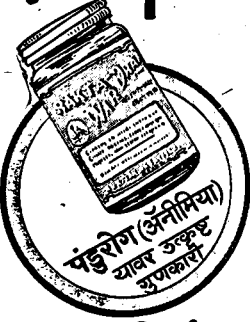
कायदांत केलेल्या दुसऱ्या एका महत्त्वाच्या योजनेप्रमाणे, बँकेने एका वर्षांतून मिळविलेला नफा अर्धा कर्जांत कमी, निव्वळ नफ्याची बँकेला २५ टक्के रक्कम राखीव निर्धारित जमा केल्याशिवाय, भागीदारांस बोनस, नफा अथवा इतर रूपांने कोणत्याही वर्षी वाटतां देणार नाही.

गहाण जमीनीची आणि अशा जमीनीपासून मिळालेल्या उत्पन्नाची जित्त व विक्री करण्याबाबतच्या पद्धति, अनियमितपणा आणि अपराधाबाबत बँकेच्या अधिकारी व नोकरांना देण्यांत येणारी शिक्षा, जेव्हां बँकेच्या अथवा तिच्या शाखेच्या व्यवहाराची सरकारी तपासणी करावयाची असते अशा वेळेस अनुसरावयाची पद्धति यांबद्दल इतर कायद्यांप्रमाणे याही कायदांत निर्देश केलेला आहे. जे या बँकेचे सभासद म्हणजे भागीदार आणि कजरीसे धारण करणारे असतील अशांना या बँकेचा उपयोग करून घेण्याचा हक्क आहे.

वकिलाकडे जाऊ नका

फेब्रुअरी अॅक्ट, मेमेंट ऑफ वेजेस अॅक्ट व बाँबे इंडस्ट्रियल डिस्प्यूटस अॅक्ट ह्यांसारखे वकिलांच्या माध्यमांसिरीज कामगारांचे हितसंरक्षण करणारे कायदे त्यांस उपलब्ध असतांनाही, ते वकिलांमार्फत आपलीं मान्हाणीं दूर करून घेण्याचा यत्न करतात, ही प्रथा बरोबर नाही, असें सुदैवी गिरणी कामगार संधाच्या टेक्निकल अॅडव्हायसरी सब कमिटीचे मत आहे. कामगारांना पुनः कामावर घेण्यासंबंधी अथवा त्यांस नोटीशीचे एवजी पत्तार देण्याविषयी ते वकिलांमार्फत गिरणी मालकांस पत्रे लिहिताना ह्या संबंधांत गिरणी मालकांना कोणते धोरण ठेवावे या प्रश्नाचा विचार कमिटीने केला व अशा पत्रांस उत्तर देताना "सरकारी लेबर ऑफिसरकडे आपल्या अशिलाचें मान्हाणें कळवा" यापेक्षा अधिक ठिडू नये असें ठरले.

रक्तवर्धक

अत्यंत शक्तिवर्धक
॥ रक्तवर्धक ॥

आयुर्वेद ( ) रसशाळा
पुणे लि. पुणे ४.

दि बँक ऑफ महाराष्ट्र लि.

हेड ऑफिस : पुणे शहर.

स्थानिक शाखा : डेकन जिमखाना, पुणे ४.

मुंबजी शाखा : दलाल स्ट्रीट, फोर्टे, मुंबई.

अधिकृत भांडवल	: रु. १०,००,०००
विक्रीस काढलेले भांडवल	: रु. ५,००,०००
सपलेले भांडवल	: रु. ३,७९,७००
वसूल झालेले भांडवल	: रु. १,८९,८५०
एकूण सेवते भांडवल	: रु. ३१,००,०००

डायरेक्टर्स

प्रो. वा. गो. काळे, अध्यक्ष

श्री. पं. कृ. साठे	श्री. मा. रा. जोशी
श्री. न. ग. पवार	श्री. श्री. गो. मराठे
श्री. चं. वि. रानडे	श्री. र. चि. सोहोनी
श्री. वा. पु. वर्दे	शि. क. गो. पदमजी

बँकिंगचे सर्व व्यवहार केले जातात. शेअर व सरकारी रोखे यांची स्वदेवीविक्री कसोशीने करून दिली जाते.

बँकेच्या शेअरवर १९४० अक्षर पुऱ्या होणाऱ्या वर्षी द. सा. द. सेंकडा ४ टक्के करमाफ डिबिडंड दिले गेले. बँकेची शेअरविक्री चालू आहे.

म. वि. गोखले
मॅनेजर

दि बँक ऑफ इंडिया लि.

[स्थापना : १९०६]

अधिकृत भांडवल	... .. रु. २,००,००,०००
वसूल झालेले भांडवल	... .. रु. १,००,००,०००
रिझर्व फंड	... .. रु. १,१५,५०,०००

मुख्य कचेरी : ओरिएण्टल बिल्डिंग, मुंबई.

मुंबईमधील शाखा : बुलियन एक्सचेंज, कुलाबा, काळबादेवी आणि मलबार हिल.

इतर शाखा : अहमदाबाद (मद्र, मुख्य ऑफिस), अहमदाबाद (एलिस मिज शाखा), अहमदाबाद (स्टेशन शाखा), अंधेरी (मुंबई शेजारी), वद्वि (मुंबई शेजारी), कलकत्ता (ड्यूव्ह स्ट्रीट, मुख्य ऑफिस), कलकत्ता (यडा बहादूर), कलकत्ता (बोरिंगी स्ट्रेंड), जमशेदपूर, कराची, नागपूर (किंग्ज), नागपूर (इतवारी बहादूर), पुणे, पुणे शहर, राजकोट, सुरत.

लंडन एजन्ट्स : वेस्टमिन्सٹر बँक लिमिटेड.

डायरेक्टर्स : सर सुनीलाल व्ही. मेहता, के. सी. एच. आय. (अध्यक्ष) श्री. अंबालाल सारगामाई, सर जोसेफ के. नाईट (जेव्हर), मि. ए. गेडिस, सर कानसजी जहांगिर, बॅरोनेट, के. सी. आय. ई., ओ. बी. ई., मि. दिग्गज. दाजी, श्री. रामनिवास रामनारायण, मि. आर. एल. फेरार्ड.

करंट डिपॉझिट अकाउंटस :

दररोजच्या रु. ३०० ते रु. १,००,००० तकमेच्या शिल्लकेवर ३% दराने व्याज दिले जाते. रु. १,००,००० वरिल व्याज सास योजनेने दिले जाते. सहामाही अक्षर व्याजाची किमान रक्कम ५ रु. पेंशा कमी झाल्यास व्याज दिले जात नाही. कायम, अल्प मुदतीच्या व सेव्हिंग बँक ठेवी योग्य व्याजांने स्वीकारल्या जातात. व्याजाचे दर पत्रद्वारे.

विलस व सेटलमेंट्समार्फत बँक एक्झिच्यूटिव्ह व ट्रस्टी म्हणून काम करते. सर्व तऱ्हेचे ट्रस्टीचे काम केले जाते. नियम अर्ज करून मागवावेत.

बँकेसंबंधी नेहमीचा सर्वसामान्य व्यवहार केला जातो.

एजंट्स—टी. आर. लालवाणी.

औषधाशिवाय रोगमुक्त व्हा !

आरोग्य चिकित्सा शिक्षक—डॉक्टर, वैद्यांच्या औषधाळा कंटाळलेले रोगी निसर्गसिद्ध सुलभ उपायांनी सहज बरे करून आरोग्याचा असणंद सुखोपभोग घ्या ! पैसा वांचवा ! किं. १॥ रु.

लंघन-चिकित्सा शिक्षक—पुंग, कॉलरा, व इतर हद्दी रोग औषधाशिवाय फक्त लंघने करून रोगमुक्त व्हा ! वज्र-देही वना ! नवी तिसरी आवृत्ति. किं. १॥ रु. ट. ह. शिवाय. यादी फुकट. प्रो. हानामित्र, शनवार, पुणे २.

K. K. & Co.

Photographic Dealers
POONA.

कोरोना पोर्टेबल विकणे आहे.

कोरोना पोर्टेबल टाइपरायटर उत्तम स्थितीतला. खासगी कामासाठी वापरलेला, विकणे आहे.

“क्ष”/० अर्थ.

निवडक बाजारभाव

बँक रेट (२० नोव्हेंबर, १९३५ पासून)	३%
सरकारी आणि निमसरकारी रोखे	
५% करमाफ लोन (१९४५-५५)	११०-१५
४% १९४३	१०४-५
३% विनमुदत	९५-१४
३% १९४०-५०	१०२-१२
३% (१९६३-६५)	९५-०
२% १९४८-५२	९७-८
४% पोर्ट ट्रस्ट (लांब मुदत)	१०८-०
४% मुंबई म्युनिसिपल (लांब मुदत)	१०७-८
४% म्हेस्वर कर्ज (१९५३-६३)	११५-०
५% म्हेस्वर कर्ज (१९५५)	१२५-०

मंडळ्यांचे माग

(कंसातील पहिला आकडा मागाची दर्शनी किंमत, दुसरा आकडा बसल शालेई मांडवल व कंसांमंतरचा आकडा शारिक रिझिर्व्ह दर्शवितो.)

बँका

बँक ऑफ इंडिया (१००-५०) ११%	१४०-०
बँक ऑफ बरोडा (१००-५०) १०%	१०६-८
सेंट्रल बँक ऑफ इंडिया (५०-२५) ८%	४४-०
इंफिरिअल बँक (५००) १२%	१५५७-८
बचि मॉ. को. बँक (५०) २ रु.	५३-८
रिझर्व्ह बँक (१००) ३%	१०३-१२

बीज

बॉचि टून्वे ऑर्डि. (५०) ३३%	१३०-०
कराची (१००) ९%	२३५-४
पुणे इलेक्ट्रिक (१००) ९%	२२५-१०
दादा पॉवर ऑर्डि. (१०००) ५.३%	१५३०-०
आंध्र व्हॅली ऑर्डि. (१०००) ७.३%	१८१५-०

रेल्वेज

इंडो-बारामती (१००) ४.३%	१०४-८
पाचोरा-जामनेर (१००) ३.३%	५८-०
अहमदाबाद प्रांतज (५००) ११.३%	८६५-०
तापी व्हॅली (५००) ८%	६४५-०

इतर

बेलापूर घुगर (५०) १० रु.	१९८-०
इन्व्हेस्टमेंट ट्रस्ट (१००-५०) २ रु.	४४-०
शिवा लीम (१५) १ रु.	१९-११
न्यू इंडिया विमा (७५-१५) १ रु. ८ आ.	४२-१२
ओरिएंटल विमा (२००) १२५ रु.	४,०००-०
दादा आचरन प. म्. (१५०) ६%	२१२-८
दादा आचरन दु. म्. (१००) १८ रु. १० आ.	१५०-०
दादा आचरन ऑर्डि. (७५) १५ रु.	२५८-०
दादा आचरन डिफर्ड (३०) ७५ रु. ११ आ. ३ रे.	१८२६-४
असोसिएटेड सिमेंट (१००) ५ रु.	१३७-०

सोनै-चांदी

सोनै (मिंट) मंत्र्यक तोब्यास	४२-४-६
चांदी मंत्र्यक १०० तोब्यास	६२-८-६

संजीवन हेअर टॉनिक

दारुणा, कॅस गळणें व टक्कल

ह्यावर अनुभविक उपाय

संजीवन मॅन्जुफॅक्टचरिंग कं. अहमदाबाद

“ अर्थ ” ग्रंथमालेंतील पुस्तकें

व्यापार, उद्योगधंदे, शेती, सहकार, बँकिंग इत्यादि विषयांवरील सोपी व व्यावहारिक उपयुक्ततेची लोकप्रिय पुस्तकें.

१ बँका आणि त्यांचे व्यवहार
दुसरी आवृत्ति किं. १ रु. ८ आ.

२ रिझर्व्ह बँक : किं. १ रु.

३ व्यापारी उलाढाली : किं. १ रु.

* * *

१ भारतीय अर्थशास्त्र : किं. ५ रु.

२ अर्थशास्त्र : किं. ३ रु.

अर्थशास्त्र, बँकिंग, सहकार इत्यादि विषयांवरील इतर पुस्तकेंहि पुरविलीं जातात.

अर्थ ग्रंथमाला, पुणें ४.

पुण्यांत आल्यावर

सुशिक्षितांनीं सुरू केलेल्या

OUR HOME

चा

कमालीच्या स्वच्छ, सात्त्विक व पुष्टिदायक निवास भोजनालयांत

उत्तरण्यास या.

मध्यवर्ती, हवाशीर मोकळी जागा व सर्व सुखसोयी

याच एका ठिकाणीं

अनुभवास येतील.

अहमद होम,

६१९ शानवार पेठ, नातूंचे हौदासमोर, पुणें.

युद्धफंडास सहाय्य

जिल्हा	वैरागिपट फंड	रेडक्रॉस इ.	डिफेंस सांठिकिफंड	३% डिफेंस बॉन्ड	विनव्याजी बॉन्ड
अहमदनगर	७१,९५९	१२,७६८	६४,५३०	६५,१००	४,३००
पू. खानदेश	१,१०,५७५	१७,६५४	५१,४८०	२,८२,२००	६,२००
प. खानदेश	६३,१६२	९,०७४	७१,२३०	२,७८,८००	१२,८२१
नाशिक	५१,०५१	१,४८०	१,१२,५७७	१,२८,८४२	४,३००
पुणे	१,५१,१९१	१५,८०२	४,७५,५२०	१५,१४,४००	२,२८,८७९
सातारा	१,२६,२२५	७,७८७	३,०६,१३०	८७,५६१	२००
सोलापूर	१,४८,२५१	६१,७०५	९७,३३०	२,०५,४००	१,०५१
विजापूर	६९,७९६	७,२५५	२१,३५०	८२,३००	३,२००
धारवाड	१,४७,५४२	१८,७५४	१,६०,३१०	३,६०,०७२	३६,३१५
मुळाबा	५१,९८५	४,८७५	१,३८,६६४	१,९०,९००	१०,००१
रत्नागिरी	८३,२३३	१,२६४	१,३९,६२०	८०,४००	१,४५७

युद्धोत्तर युरोप

“युरोपांतील लहान लहान देशांच्या विशिष्ट गुटांचें फेडरेशन असा रीतीनें बनविण्यांत यावें कीं त्यामुळे कोणत्याहि गटाच्या हातीं भलती सत्ता जाऊं नये” असा प्रकारची युद्धोत्तर युरोपची व्यवस्था करण्यांत यावी, असें मत अमेरिकेंत व्यक्त केले जात आहे.

रही कागदापासून शाई व कागद

रही कागदापासून एका रासायनिक क्रियेनें शाई व कागदाचा रांधा काढण्याची युक्ति सापडली आहे. ८ रुपये किंमतीच्या एक हॅड्रिडवेट रहीपासून ६ रुपयांची शाई व २५ रुपयांचा रांधा मिळू शकतो.

या नव्या शोधानें सर्व जगभर खळबळ उडवून दिली आहे.

दहा हजार रुपये अगदी फुकट.

अमृतसरमध्ये २॥ रु. तोळा सोनें

मिनवर्हा गोल्डची घोषण प्रसंगा ! मिनवर्हा गोल्ड हा नकली सोन्याचा अगदी नवा राष्ट्रीय आविष्कार होय. त्यानें केवळ वैज्ञानिकानांचा आश्चर्यानें थक्क करून सोडलें एवढेंच नव्हे, तर सर्वसाधारण लोकांची एक अत्यंत मोठी उणीव भरून काढली आहे. सर्व स्त्रिया त्याच्या दागिन्यावर बेहद खूब होतान. ज्या घरांत हें सोनें एकदां शिरलें तेथून दोनदोनदां तीनतीनदां त्यांस मागण्या येत आहेत.

मेहेरबाब लाला विद्यारतनसाहेब, म्युनिसिपल कमिश्नर, पठानकोटाहून २५ आक्टोबराला लिहितात—“काळ आपल्या सोन्याचें पार्ले मिळालें; घन्यवाद ! आपण हा नवीन पदार्थ तयार करून जगाची एक मोठीच उणीव भरून काढली आहेत. उरठट टपाली आणसी तीन तोळे सोनें पाठवावें.”

याप्रमाणें उच्च हिंडुस्थानांतील सर्व प्रसिद्ध वर्तमानपत्रें उदाहरणार्थ रियासत, कांमिस, स्वस्तिक, अलामान, जमीनदार गुरुचंटाळ प्रताप, हत्यादीर्नी प्रसंगोद्धार खुद्दीनें छापले आहेत.

हें सोनें कसास लावलें तर अस्सल सोन्याचाच रंग दाखवतें आणि अस्सल सोन्याप्रमाणेंच ठोकलें व गाळलें जातें. याचे हरएक प्रकारचे दागिने बनवता येतात. नापसंत पडल्यास किंमत परत मिळण्याची गॅरंटी आहे; सास प्रसारासाठी किंमत १ तोळ्यास २॥ रु.; ३ तोळ्यास ७ रु.; ६ तोळ्यास १३ रु.; व ४० तोळ्यास ८० रु.

मिनवर्हा गोल्डचे बनवलेले दागिने

मिनवर्हा गोल्डच्या बनवलेल्या बांगड्या दर जोडीला २ रु.; कानांतील सोन्याचे दूळ दर जोडीला ३ रु.; सव्याची अंगठी ३ रु.; साषी युंवाई फॅशनची अंगठी २ रु.; जाळीच्या बांगड्या दर जोडीला ५ रु.; (नेकलेस) माळ १२ रु.; लॉकेट ६ रु.; दस्तबंद दर जोडीला १४ रु.

माळ पसंत पडला नाही तर परतबोलीची सक्ती. पोस्टाचा सर्व फक्त ८ आणे पडतो.

या गोष्टी सोड्या उरवून वेणारास दहा हजार रुपये फुकट दिले जातील. याशिवाय दर तीन तोळे सोनें सरेदी कर. पारास टिकाळपणा व सोदिये याची १० वर्षे गॅरंटी असलेल एक फॅन्सी रिस्टवॉच फुकट दिलें जाईल; गॅरंटीचा कागद प्रत्येक घड्याळाबरोबर घाडला जातो.

मिळण्याचा पत्ता—मॅनेजर अमेरिकन मिनवर्हा गोल्ड हाऊस, (A. P.) K. C. अमृतसर.

राहणेची व भोजनाची उत्तम सोय

फोन नं. ७७९ गणपती चौक

व्यवस्थापक

सरकारी डिप्लोमा मिळाल्यानंतर पुढील प्रॅक्टिस व धंदेशिक्षण घेऊन
जर्निमन टेलर व्हा.

मुदत सहा ६ महिने, फीसह सर्व खर्च ६० रु., अगदी नवीन विद्यार्थ्यांस
फीसह सर्व ११० रु. मुदत १ वर्ष

परफेक्ट टेलर्स अँड केडिमी, ६७२ सदाशिव, पुणे.

N. V. WADNERKAR

Gold & Silver Smith, Jeweller & Engraver,
Electro-plater & Manufacturer of Sporting
Trophies, Medals, Cups etc.

- - Raviwar Peth, Saraff Bazar, - -

POONA CITY.

अर्थशास्त्र

लेखकः—प्रो. वा. गो. काळे व प्रो. व. गो. कर्वे
पुस्तकसंख्या सुमारे ३००; किंमत ३ रुपये
या ग्रंथात अर्थशास्त्राच्या सर्वसामान्य सिद्धान्तांचे विवेचन केले
आहे.

‘अर्थ’ ग्रन्थमाला.

- १ बँका आणि त्यांचे व्यवहार
- २ हिंदुस्थानची रिझर्व्ह बँक
- ३ व्यापारी उलाढाली

महायुद्धाची जाणीव ! कपड्यांच्या खर्चात काटकसर करा. एक वेळ येऊन
स्वतःची खात्री करा व पैशाचा मोबदला घ्या.

बंबाचे
माडीवर

महिंद्रकर ब्रदर्स

तयार कपड्यांचे व्यापारी

बुधवार
चौक,
पुणे

‘अर्थ’ ग्रन्थमाला

बँका आणि त्यांचे व्यवहार

लेखक:—प्रो. वा. गो. काळे व श्री. श्री. वा. काळे

दुसरी आवृत्ति

या पुस्तकांत बँकांची घटना, व्यवहार व कामकाजाची पद्धति यांचें सोपपत्तिक विवेचन अत्यंत सोप्या मापेंत केलेलें असून बँकांनीं आपला व्यवहार सुरक्षितपणें व फायदेशीर रीतीनें कसा करावा या बाबतींत अनेक महत्त्वाच्या व उपयुक्त सूचना केल्या आहेत. चलन, हुंडणावळ, आधुनिक तऱ्हेच्या बँका, मध्यवर्ती बँका, सहकारी बँका, सावकारी धंदा, ठेवी, डिस्काँट व कर्जे इत्यादि महत्त्वाच्या प्रचलित व व्यावहारिक विषयांची सांगोपांग चर्चा त्यांत आली आहे. सध्याच्या परिस्थितींत प्रत्येक महाराष्ट्रीय नागरिकास वरील प्रश्नांची माहिती अत्यावश्यक असल्यानें मुद्दाम त्यांचें बोधप्रद विवेचन या पुस्तकांत केले आहे. विषयाची मांडणी व विवेचनपद्धति सुलभ असल्यामुळे सदर पुस्तक सर्वसाधारण वाचकांसहि उपयुक्त होणार आहे. किंबहुना, त्यांचेकरितांच तें सहेतुक लिहिलें आहे, असें म्हणण्यास हरकत नाही. सबब, बँकांचे भागीदार, ठेवीदार, डायरेक्टर, गिन्हाइक, व्यवस्थापक आणि नोकर यांनीं विशेषतः हें पुस्तक अवश्य वाचावें.

दुसऱ्या आवृत्तींत आवश्यक त्या नवीन माहितीची भर घालणारी अनेक प्रकरणें समाविष्ट केलीं असून रिझर्व्ह बँकेनें सुचविलेल्या कायद्याच्या मसुद्याचें विवेचनहि त्यांत आलेले आहे.

किंमत ? रु. ८ आ. टपालखर्च वेगळा.

पुस्तकें मागविण्याचा पत्ता:—(१) व्यवस्थापक, अर्थ ग्रन्थमाला, पुणें ४.

(२) को-ऑपरेटिव्ह बुक डेपो, ९ बेक हाउस लेन, फोर्ट, मुंबई.

रिसबूड ब्रदर्स, टेलर्स

वक्तशीरपणा व फिटिंग ह्याची गॅरंटी

Prop. M. V. Risbud, B. A.

सदाशिव पेठ हौदानजीक, पुणें २.

महिलांचे भरतकाम व विणकामाच्या सामानाचें दुकान

एम्ब्रॉयडरी मार्ट

६१६ शनिवार पेठ, पुणें २.

हें पत्र पुणें, पेठ भांबुडा प. नं. ११५११ आर्यभूषण छापखान्यांत रा. विठ्ठल हरि बर्से, यांनीं छापिलें व रा. श्रीपाद रामन काळे, पी. ए. यांनीं ‘दुर्गापिठास,’ भांबुडा, प. नं. १२२११३, पुणें शहर, येथें प्रसिद्ध केले.